

L'EXCLUSIÓ DE MÍRIAM I L'ESPERA DEL SEU RETORN (Nm 12,14-15)*

THE EXCLUSION OF MIRIAM
AND THE WAIT FOR HER RETURN
(Num 12:14-15)

Jordi CERVERA i VALLS

Original rebut: 27/06/2022
Data d'acceptació: 12/12/2022

Adreça: Caputxins 64-66 (Ap. 49)
08700 IGUALADA
E-mail: jordicaputxi@gmail.com

Resum

L'episodi de Míriam i Aaron criticant a Moisès (Nm 12,1-15) es clou amb l'exclusió de Míriam del campament i l'espera del seu retorn (Nm 12,14-15). Els dos versets finals presenten matisos dignes de subratllar en les diferents versions. Si el text masorètic presenta l'exclusió de Míriam com un avergonyiment públic per malparlar contra Moisès, la versió grega ho explica dins el procés guaridor del contagi de la lepra. Les versions aramees del targum palestínic (Pseudo-Yonatan i Neòfiti) fusionen el sentit de les versions hebrea i grega, i introdueixen un midraix sobre el mèrit de Míriam de vetllar la sort del seu germà quan va ser dipositat en el Nil. Aquest gest mereix que lahvè i el poble esperin la seva reincorporació a la comunitat.

Paraules clau: Escritures Santes, experiència religiosa, dona, coneixements tradicionals, exclusió social.

* Dediquem la nota filològica a l'entranyable professor de grec bíblic Ignasi Ricart († 15-9-2021). També a les Míriams pendents de reincorporació a la comunitat.

Abstract

The episode of Miriam and Aaron criticizing Moses (Num 12:1-15) concludes with Miriam's exclusion from the camp and the wait for her return (Num 12:14-15). The final two verses present nuances in the different versions which are worthy of emphasis. If the Masoretic text presents Miriam's exclusion as a public embarrassment for speaking against Moses, the Greek version explains it within the healing process of the spread of leprosy. The Aramaic versions of the Palestinian targum (Pseudo-Jonathan and Neophyti) fuse the meaning of the Hebrew and Greek versions and introduce a midrash about Miriam's merit for watching over his brother's fate when he was abandoned on the Nile. This gesture deserves that Yahweh, and the people wait for her reincorporation into the community.

Keywords: *Scriptures, religious experience, women, traditional medicine, social exclusion.*

1. AARON I MÍRIAM MALPARLEN CONTRA MOISÈS, PERÒ NOMÉS ELLA ÉS CASTIGADA (Nm 12,1-16)

Esdevé una sorpresa notable en l'episodi de Nombres 12,1-16 que Míriam i Aaron malparlin contra Moisès (Nm 12,1: וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה), però que només Míriam sigui la castigada per Iahvè amb lepra (Nm 12,10: וְהָיָה מִרְיָם מְצֻרְעָה).

Malgrat ambdós germans palpïn la indignació divina en la tenda del trobament (Nm 12,9: וַיַּחַר אֵף יְהוָה בָּם), Aaron resta exonerat de càstig per la seva condició sacerdotal, que exerceix amb immediatesa intercedint per la seva germana davant Moisès.¹ La intercessió d'Aaron i la mediació de Moisès (Nm 12,11-14) apaivaguen la resposta divina, que humilia públicament Míriam decretant el seu aïllament fora de la comunitat durant set dies (Nm 12,14: תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מֵחֹוּץ לַמַּחֲנֶה). Mentrestant, la comunitat esperarà la seva reincorporació per continuar la marxa.²

2. EL POBLE ESPERA LA REINCORPORACIÓ DE MÍRIAM A LA COMUNITAT (Nm 12, 15)

Esdevé notable, també, subratllar el gest d'esperar el retorn de Míriam, d'aturar la marxa fins que ella no es reincorpori a la comunitat (Nm 12,15: וְהָיָה

1. Cf. «The Transformation of Charisma» en Christian FREVEL, *Desert Transformations. Studies in the Book of Numbers* (FAT 137), Tübingen: Mohr Siebeck 2020, 397.

2. Cf. l'explicació del passatge a Baruch A. LEVINE, *Numbers 1-20* (The Anchor Yale Bible 4A), New York (NY): Doubleday 1993, 328-331; Dinh Anh NHUE NGUYEN, *Numeri* (Nuova versione della Bibbia dai testi antichi 4), Cinisello Balsamo (Milano): San Paolo 2017, 158-160.

מְרִיָּם עַד־הָאָסֶף מְרִיָּם). Es tracta d'un amable comentari final que mostra la sensibilitat comunitària d'integrar els exclosos. El vocabulari del verset així ho expressa.

Enllà d'evidents lectures de gènere, i enllà de l'horitzó teològic del relat que defensa a ultrança el lideratge de Moisès, salvaguarda al sacerdot Aaron, i castiga públicament la profetessa Míriam, aquesta nota filològica compararà la conclusió del relat segons les diferents versions antigues. Hi apreciarem una doble valoració de l'exclusió de Míriam: com a càstig públic que culmina amb la reintegració a la comunitat (text masorètic) i com a període de purificació de la lepra guarida (LXX); també com una barreja de les dues circumstàncies (targum palestínic). Per arrodonir la recerca, descobrirem paràfrasis targú-miques que introdueixen un midraix sobre els mèrits de Míriam.

2.1. *La versió hebrea*³

Per expressar el retorn de Míriam al campament israelita del qual ha estat exclosa, el text hebreu cita dues vegades la rel verbal אָסַף en nifal, que presenta la impostació de congregar. El verb indica la comprensió d'Israel com una assemblea cultural de la qual la germana de Moisès és apartada temporalment i on serà reassumida de nou:⁴

Nm 12,14: Digué Iahvè a Moisès: «... que sigui reclosa set dies fora del campament i després se la congregarà (וְאָתָּה תִּסְּאֵף)».

Nm 14,15: Míriam va ser reclosa fora del campament set dies, i el poble no es posà en marxa fins que va ser congregada Míriam (עַד־הָאָסֶף מְרִיָּם).

El text masorètic explica l'exclusió de Míriam com un avergonyiment públic per malparlar contra Moisès. La guarició de la lepra passa a segon pla: resta implícita en mencionar la prescripció levítica de set dies d'aïllament en aquests casos (Lv 13,5; 14,8). Es tracta de subratllar, amb la repetició del verb congregar, la pertinença de Míriam a la comunitat, quelcom que perd

3. Jacob MILGROM, *Numbers. BeMidbar* (The JPS Torah Commentary), Philadelphia (PA) – New York (NY): Jewish Publication Society 1990, 98.

4. El context literari i teològic de Nm 10,11-21,35 corrobora aquesta dimensió cultural, on els episodis presenten la tenda del trobament com a referent indefugible. Cf. Jordi CERVERA i VALLS, «No heu cregut per mostrar la meva santedat (Nm 20,12)», *Revista Catalana de Teologia* 45/2 (2020) 365-393, 390-392».

temporalment, però que recupera gràcies a Aaron, Moisès i el poble. Aquest és el missatge de l'episodi.

2.2. *La versió grega*⁵

Si la versió hebrea suposa la guarició de Míriam per emfatitzar el procés d'exclusió i de retorn a la comunitat, la versió grega, en canvi, explicitarà que la separació procura la finalitat guaridora de la lepra. Malgrat la traducció més propera de l'hebreu קָהַל (congregar) sigui συνάγω, aquí s'utilitza entrar (εἰσερχομαι a Nm 12,14) i purificar (καθαρίζω a Nm 12,15):⁶

Nm 12,14: Digué el Senyor a Moisès: «... que sigui reclosa set dies fora del campament i després entrarà de nou» (καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται)

Nm 12,15: Míriam va ser separada fora del campament set dies, i el poble no es posà en marxa fins que Míriam fou purificada (ἕως ἑκαθάρσθη Μαρίας).

La introducció dels verbs εἰσερχομαι (Nm 12,14) i καθαρίζω (Nm 12,15) explicita amb més claredat la prescripció de mantenir set dies aïllats els leprosos guarits, abans de la reincorporació final a la comunitat (Lv 13,5; 14,8). L'accent en la purificació de la lepra justifica l'espera del poble en la versió grega, però dilueix la intenció del text masorètic sobre l'exclusió i la inclusió a la comunitat a causa d'un càstig públic.

2.3. *Les versions aramees*⁷

El targum oficial (Ònquelos) coincideix de fons i de forma amb el text masorètic quan menciona dues vegades el verb congregat: קָהַל a TgO Nm 12,14 i קָהַל a TgO Nm 12,15.

Les dues versions del targum palestinenc (Neòfiti i Pseudo-Yonatan) coincideixen amb el text masorètic i amb el targum Ònquelos quan escriuen «con-

5. Gilles DORIVAL, *Les Nombres* (La Bible d'Alexandrie 4), Paris: Du Cerf 1994, 305-306.
6. Es tracta d'un dels diversos exemples d'intertextualitat de la LXX. Cf. «Les phénomènes d'intertextualité» a *Ibíd.*, 66-67.
7. Miguel PÉREZ FERNÁNDEZ, *Traducciones arameas de la Biblia. Los targumim del Pentateuco. IV. Números* (Biblioteca Midrásica 38), Estella: Verbo Divino 2016, 125-127; Martin McNAMARA, *Targum Neofiti I: Numbers* (The Aramaic Bible 4), Edinburgh: T & T Clark 1995, 78-80; Ernest G. CLARKE, *Targum Pseudo-Jonathan: Numbers* (The Aramaic Bible 4), Edinburgh: T & T Clark 1995, 223-224.

gregar» (תתכנש) a Nm 12,14. Però a Nm 12,15 escriuen «guarir» (דאתסיית a TgPsJon; אאתאסית a TgN), alineant-se amb la versió de la LXX que parla de purificar (ἐκαθαρίσθη).⁸ Es tracta d'un exemple de compartir una versió del text hebreu protomasorètic que no coincideix amb la versió masorètica.

3. LA PRESENCIA DIVINA I EL POBLE ESPEREN EL RETORN DE MÍRIAM EN EL TARGUM PALESTINENC

Aquests matisos del text hebreu, grec i arameu en manifestar l'empatia del poble vers Míriam, són més expansius en els targums palestïnencs, que introdueixen un midraix sobre els mèrits de Míriam per salvaguardar la seva figura (Nm 12,14-15). Aquests mèrits esdevenen la raó que esperin el seu retorn el poble i les manifestacions divines: els núvols de glòria, el tabernacle, l'arca, i el pou.⁹

La paràfrasi del targum Neòfiti de Nm 12,16 explica que la profetessa Míriam esdevingué responsable de contraure la lepra; però això aporta un gran ensenyament als savis i observants de la Llei: que per un petit precepte que l'home compleixi en rebrà una gran recompensa. Feta aquesta afirmació, el targum exposa el mèrit de Míriam quan es mantingué a la riba del riu per esperar la sort final del seu germà Moisès, i que en virtut d'això Israel es convertí en seixanta miríades (vuitanta legions). Això suscita que les manifestacions de la companyia divina aturin la marxa del poble:

Els núvols de glòria i el pou no es van moure ni marxar dels seus llocs

וענני יקרא ומשכנא ובירא לא זייעין ולא נטלין

fins que Míriam, la profetessa, va ser curada de la seva lepra

עד־זמן דאתסיאת מרים נביאתה מן צרעתה

(TgN Nm 12,16)

Els comentaris del targum Neòfiti a Nm 12,16 queden ampliat en el targum Pseudo-Yonatan a dues paràfrasis (Tg PsJon Nm 12,14.16). De fet, aquest targum insisteix encara més en els mèrits de Míriam i en l'espera que li prodiga la presència divina i el poble d'Israel. Ho trobem a TgPsJon Nm 12,14, on Iahvè explica que malgrat apliqui el càstig, redueix de catorze a set dies l'aïllament de Míriam, i afegeix que els seus mèrits mereixen l'espera divina i la d'Israel:

8. PÉREZ FERNÁNDEZ, *Los targumim del Pentateuco. IV. Números*, 126 n. 35.

9. McNAMARA, *Targum Neofiti 1: Numbers*, 79 n. 13.

Heus ací que aturaré per consideració als seus mèrits
ואנא מעכב בגין זכותך
els núvols de la meva glòria, el tabernacle, l'arca i a tot Israel
ענני יקרי ומשכנא וארונא וכל ישראל
fins al moment que sigui guarida
עד־זמן דתיתסי
(TgPsJon Nm 12,14)

TgPsJon Nm 12,16 arrodoneix aquesta paràfrasi amb una versió molt semblant a TgN Nm 12,16. Míriam, la profetessa, és responsable de la seva lepra, que esdevé un gran ensenyament per al món futur, pels justos i pels que guarden els manaments de la Llei: saber que aturar-se un breu instant per conèixer la sort del seu germà Moisès li esdevingué un mèrit suficient perquè Israel i la presència divina esperessin el seu retorn:

Per aquest mèrit, tot Israel [...] i el núvol de glòria, i el tabernacle, i el pou
ביהוא זכותא הוון כל ישראל [...] וענני יקרא ומשכנא ובירא
no es van moure ni es van posar en marxa fins que va ser guarida Míriam la profetessa
לא זייעין ולא נטלין עד־זמן דאיתסיית מרים נביאתא
(TgPsJon 12,16)

Hi ha detalls d'aquestes paràfrasis targúmiques dignes de comentar, però ens cenyim al bell missatge global que donen: els mèrits de Míriam redimeixen la seva culpa i mereixen la consideració divina i del poble. Ambdós esperen acollidorament que retorni a la comunitat per continuar la marxa plegats. Una lliçó de comunió col·lectiva amb la persona exclosa de grandíssima utilitat.